

**Opłaty za korzystanie
z utworów oraz praw
pokrewnych.
Wynagrodzenia
na rzecz organizacji
zbiorowego
zarządzania**

Rozdział II. Regulacja działalności organizacji zbiorowego zarządzania w prawie unijnym

1. Organizacje zbiorowego zarządzania jako monopoliści

Przepisy PrAut regulujące działalność OZZ miały swoje źródło w obowiązujących ówczesnie regulacjach unijnych. Przede wszystkim podczas kształtowania pozycji OZZ miano już na uwadze, że przez powierzenie im wyłączności dotyczącej zezwalania na korzystanie z utworów w określonym zakresie umacnia się ich monopol. Dlatego też do przepisów PrAut wprowadzono model wynikający z dyrektywy 93/83/EWG, polegający na tym, że w zakresie tego przekazu OZZ będą miały monopol na udzielanie zezwolenia na retransmisję utworów drogą kablową (art. 9 ust. 1 dyrektywy 93/83/EWG). Natomiast w zakresie przekazu satelitarnego pod pewnymi warunkami możliwe było udzielenie tzw. licencji rozszerzonej, tj. takiej, która obejmowałaby nie tylko repertuar powierzony OZZ w zarząd, lecz także repertuar niepowierzony, co do którego OZZ zobowiązałyby się do pokrycia roszczeń uprawnionych (art. 3 dyrektywy 93/93/EWG).

Monopol przyznany OZZ w zakresie retransmisji drogą kablową miał nie obejmować transmisji własnych programów organizacji radiowych i telewizyjnych lub tych, do których nabyła prawa na podstawie odrębnych umów (art. 10 dyrektywy 93/83/EWG). Dodatkowo, w przypadku gdy dany podmiot praw autorskich lub pokrewnych nie umocował żadnej OZZ do reprezentacji (nie powierzył w zarząd swoich praw), przewidziano instytucję tzw. właściwej OZZ. Miała nią być ta organizacja, która zarządza prawami tej samej kategorii. Dalej jednak wskazano, że jeśli dana kategoria praw jest zarządzana zbiorowo przez więcej niż jedną OZZ, podmiot uprawniony ma prawo wyboru pomiędzy nimi (art. 9 ust. 2 dyrektywy 93/83/EWG). Ponieważ przedstawiony mechanizm nie prowadził do zadowalających rezultatów w razie niedokonania takiego wyboru, polski ustawodawca uzupełnił go przez sprecyzowanie, że w takim przypadku wskazania organizacji właściwej dokona Komisja Prawa Autorskiego.

Powyższe umocnienie roli OZZ doznawało jednak pewnych ograniczeń. Mianowicie w przypadku gdy OZZ i organizacji radiowej lub telewizyjnej nie udało się zawrzeć umowy regulującej zasady korzystania z praw do utworów, państwa członkowskie miały zapewnić możliwość mediacji pomiędzy stronami (art. 11 dyrektywy 93/83/EWG). Ponieważ w polskim systemie prawnym w okresie prac nad PrAut nie istniała jeszcze instytucja mediacji, a pewne podobieństwo do niej wykazywała jedynie instytucja postępowania pojednawczego, sądownictwa polubownego czy ugody administracyjnej, w celu zapewnienia faktycznej realizacji przepisu art. 11 dyrektywy 93/83/EWG powołano do życia Komisję Prawa Autorskiego z kompetencją m.in. rozstrzygania sporów pomiędzy OZZ a organizacjami radiowymi i telewizyjnymi, dotyczących warunków umów na retransmisję kablową, określaną w PrAut mianem reemisji.

Dyrektywa 93/83/EWG przewidywała również, że o ile zajdzie taka potrzeba, państwa członkowskie powinny przewidzieć obowiązek przystąpienia stron do negocjacji w dobrej wierze, których przedmiotem powinna być treść przyszłej umowy na retransmisję kablową. Polski ustawodawca uznał, że rolę mediatora oraz pośrednika w negocjacjach odegra Komisja Prawa Autorskiego. Stąd art. 11 dyrektywy 93/83/EWG nie znalazł wprost odpowiednika w PrAut.

Regulacje PrAut były także odpowiedzią na unijne rozstrzygnięcia podjęte na tle prawa konkurencji, które dotyczyły działalności OZZ. Rozstrzygnięcia te zapadały na gruncie art. 86 TWE, zgodnie z którym państwa członkowskie UE nie będą dopuszczały do działań podejmowanych przez podmioty, którym przysługują prawa wyłączne, polegających na ograniczaniu konkurencji na rynku unijnym¹.

W decyzji Komisji Europejskiej 71/224/EWG z 2.6.1971 r. w sprawie postępowania na mocy art. 86 Traktatu (IV/26 760-GEMA) (Dz.Urz. UE L Nr 134, s. 15) stwierdzono, że nie jest zgodne z prawem różnicowanie na jednolitym rynku unijnym sytuacji prawnej podmiotów ze względu na kryterium kraju pochodzenia. Decyzja ta zapadła na gruncie stosowanej wtedy przez GEMA (niemieckiej OZZ) praktyki żądania uiszczenia opłaty od czystych nośników w sytuacji, gdy opłata ta została już uiszczona w innym państwie członkowskim. Została ona potwierdzona także m.in. w wyroku TSUE z 13.7.1989 r. (395/87, Legalis – *Ministere Public v. J.-L. Tournier*), w którym zajął się on również innymi aspektami działania OZZ (zostaną one omówione w niniejszej publikacji).

Dalsze wzmocnienie powyższego stanowiska nastąpiło w decyzji Komisji 81/1030/EWG z 19.10.1981 r. w sprawie postępowania na mocy art. 86 Traktatu (IV/29.839 – GVL) (Dz.Urz. UE L Nr 370, s. 49). Sprawa dotyczyła GVL (niemieckiej OZZ). Komisja uznała za niedopuszczalną praktykę odmowy zawierania umowy o zbiorowe zarządzanie przez tę organizację z obywatelami innych państw UE lub ich rezydentami². Zatem jeszcze

---

¹ Zob. *M. Drobysz*, komentarz do art. 86, (w:) *Z. Brodecki i in.*, Traktat o Unii Europejskiej. Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską: komentarz, wyd. II. Warszawa 2006, Legalis/el.

² Warto w tym miejscu wspomnieć zapis zawarty w wytycznych Komisji Europejskiej w sprawie stosowania zasad konkurencji EWG w sektorze telekomunikacyjnym (Dz.Urz. UE C. z 1991 r. Nr 233, s. 2) – w pkt 115 wyartykułowano wprost: „Pytanie, jak pogodzić prawa autorskie do norm z wymogami konkurencji, jest szczególnie trudne. W żadnym wypadku prawa autorskie nie mogą być nadmiernie wykorzystywane, tak by ograniczały konkurencję”. Zapis ten, sformułowany ogólnie, a nie tylko w odniesieniu do sektora telekomunikacyjnego, obrazuje spojrzenie Komisji Europejskiej na problematykę zależności praw wyłącznych i prawa konkurencji.

przed uchwaleniem PrAut94 podniesiono pewne zasadnicze kwestie związane z funkcjonowaniem OZZ, które następnie znalazły się w tej ustawie. Były to obowiązki: podjęcia zbiorowego zarządzania prawem w przypadku braku ważnych powodów do odmowy (art. 106 ust. 3 PrAut94), równego traktowania wszystkich podmiotów, których prawa OZZ obejmuje w zarząd (art. 106 ust. 1 PrAut94), udzielenia zgody na korzystanie z utworów w przypadku braku ważnych przyczyn jej odmowy (art. 106 ust. 2 PrAut94).

2. Współpraca organizacji zbiorowego zarządzania dotycząca wieloterytorialnego korzystania z przedmiotów praw

Wszystkie powyższe, a także inne jeszcze orzeczenia doprowadziły ostatecznie do zawarcia w 1997 r. tzw. porozumienia z Cannes przez 13 unijnych OZZ z pięcioma dużymi wydawcami muzycznymi. Porozumienie to dotyczyło ustalenia zasad zawierania obowiązujących na wielu terytoriach umów na tzw. mechaniczną reprodukcję utworów. Taką umowę dany wydawca zawierał z jedną OZZ, która następnie była zobowiązana do rozdystrybuowania uzyskanych wynagrodzeń na rzecz pozostałych. Wskutek interwencji Komisji Europejskiej porozumienie to zostało następnie zrewidowane. Nie zmieniło to jednak jego istoty, polegającej na możliwości uzyskania przez korzystającego licencji wieloterytorialnej w zakresie reprodukcji mechanicznej utworów, uzyskania z tego tytułu rabatu wynikającego z tego porozumienia, obciążającego koszty własne OZZ, a także pewności co do wysokości należnej opłaty licencyjnej³.

Jednak także wcześniej OZZ podejmowały wspólne działania o charakterze transgranicznym, związane przede wszystkim z przekazem satelitarnym. W 1987 r. organizacje będące członkami CISAC doprowadziły do ukształtowania nowego wzorca umowy określającej zasady licencjonowania korzystania z utworów w ramach przekazu satelitarnego, tzw. umowy z Sydney. Wzorzec ten przewidywał stosowanie tzw. teorii Bogscha⁴, która zalecała stosowanie do nadań satelitarnych prawa państwa nadawcy, ale też prawa państwa, gdzie przekaz ten miał być odbierany, mimo że umowę licencyjną należało zawierać w kraju nadawania (kraju siedziby nadawcy)⁵. W regulacji unijnej obowiązywała natomiast tzw. teoria wstrzyknięcia. Zgodnie z nią w przypadku nadań satelitarnych zastosowanie ma wyłącznie prawo państwa nadania (art. 1 ust. 2 lit. b dyrektywy 93/83/EWG). Jako znacznie prostsza i zawarowana regulacją unijną ta ostatnia teoria zyskała prymat także w późniejszych regulacjach UE dotyczących transgranicznego korzystania z utworów.

Wydaje się, że dalsza ewolucja prawa UE w zakresie konkurencji na rynku praw autorskich i praw pokrewnych potwierdza aktualność tego punktu widzenia.

³ Zob. szerzej *M. Zaremba*, *Unijne regulacje zbiorowego...*, s. 52–54.

⁴ Arpad Bogsch w latach 1973–1997 był dyrektorem generalnym WIPO. Former WIPO Directors General, https://www.wipo.int/about-wipo/en/dgo/former_dgs.html (dostęp: 26.2.2020 r.).

⁵ Zob. *M. Zaremba*, *Unijne regulacje zbiorowego...*, s. 55.

Po uchwaleniu PrAut94 w ramach Unii Europejskiej dokonywał się dalszy rozwój regulacji w tym zakresie. Wskazać tu można przede wszystkim rosnącą świadomość po stronie organów UE w zakresie znaczenia praw własności intelektualnej dla rozwoju gospodarczego i technologicznego. Widać ją w pełni pośród motywów dyrektywy 2001/29/WE. Wskazano tam, że harmonizacja porządków prawnych w poszczególnych państwach członkowskich UE sprzyja rozwojowi konkurencji na rynku praw autorskich i pokrewnych. Prawa te mają zaś bardzo dużą rolę, chronią i wspierają bowiem „doskonalenie i sprzedaż nowych produktów i usług, jak również tworzenie i wykorzystanie ich twórczej treści” (motyw 2 dyrektywy 2001/29/WE). Można powiedzieć, że przy przygotowywaniu dyrektywy 2001/29/WE zauważono proces rodzenia się tzw. przemysłów kreatywnych, będących powiązaniem inwencji w zakresie twórczości artystycznej oraz w zakresie udostępniania wytworów tej twórczości publiczności. W kolejnych motywach dyrektywy 2001/29/WE stwierdzono bowiem, że pewność prawa w zakresie praw autorskich i pokrewnych spowodowana ich zharmonizowaniem, zapewniając wysoki poziom ochrony własności intelektualnej, sprzyja poważnym inwestycjom w twórcze i nowatorskie działania, a w szczególności w infrastrukturę sieci, i prowadzi „do wzrostu i większej konkurencyjności przemysłu europejskiego, i to zarówno w obszarze dostarczenia treści, jak i technologii informatycznych, a w bardziej ogólny sposób, w wielu obszarach przemysłu i kultury. Zapewni to ochronę istniejących i zachęci do tworzenia nowych miejsc pracy” (motyw 4 dyrektywy 2001/29/WE). Dalej zauważono konieczność stałej rewizji przepisów w zakresie prawa autorskiego i praw pokrewnych, zmierzającej do udzielenia uprawnionym najpełniejszej ochrony wobec nowo powstających form eksploatacji. Przy tym było jasne, że nie chodzi tutaj o hamowanie jakiegokolwiek rozwoju technologicznego i ekonomicznego, lecz z pewnością o stałe utrzymywanie ochrony praw autorskich i pokrewnych na możliwie najwyższym poziomie w taki sposób, aby wskutek postępu technologicznego w zakresie eksploatacji utworów i przedmiotów praw pokrewnych prawa do nich nie doznały uszczerbku. W tym właśnie ustawodawca unijny upatrywał środka umożliwiającego czerpanie ekonomicznych korzyści z rozwoju technologicznego. Jego zdaniem brak harmonizacji poziomu ochrony spowodowałby jego zróżnicowanie w poszczególnych państwach członkowskich, a co za tym idzie – „ograniczenia dla swobodnego przepływu usług i towarów zawierających elementy objęte własnością intelektualną lub opierających się na takich elementach, co spowodowałoby ponowny podział rynku wewnętrznego i niespójności natury legislacyjnej” (motyw 6 dyrektywy 2001/29/WE). Stanie się to tym bardziej widoczne, im bardziej własność intelektualna będzie wykorzystywana transgranicznie.

3. Ewolucja podejścia do stosowania reguł konkurencji w działalności organizacji zbiorowego zarządzania

Dalej ustawodawca unijny sformułował także pewne oczekiwania co do funkcjonowania OZZ w związku ze zwiększającym się poziomem ochrony zarządzanych przez nie praw, harmonizacją tej ochrony oraz rosnącym zaawansowaniem technologicznym w zakresie sposobów korzystania z utworów i przedmiotów praw pokrewnych. Mianowicie OZZ działające w UE powinny osiągnąć wyższy poziom racjonalizacji i przejrzystości w od-

niesieniu do zgodności ich działalności z zasadami konkurencji (motyw 17 dyrektywy 2001/29/WE). Stosowanie zasad konkurencji należy rozumieć jako „właściwą równowagę praw i interesów między różnymi kategoriami podmiotów praw autorskich, jak również między nimi a użytkownikami przedmiotów objętych ochroną. Istniejące wyjątki i ograniczenia praw, takie jak przewidziane zostały przez Państwa Członkowskie, należy ponownie rozpatrzyć z uwzględnieniem nowego środowiska elektronicznego. Istniejące różnice w wyjątkach i ograniczeniach wobec niektórych zastrzeżonych czynności mają bezpośredni negatywny wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego w dziedzinie praw autorskich i pokrewnych. Różnice te mogłyby się uwidocznić wraz z dalszym rozwojem korzystania z utworów w działalności transgranicznej i działalności prowadzonej pomiędzy granicami. Dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego wyjątki te i ograniczenia należy określić w bardziej jednolity sposób. Stopień harmonizacji tych wyjątków powinien być oparty na ich wpływie na prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego” (motyw 31 dyrektywy 2001/29/WE).

Powyższe kompleksowe i prorynkowe podejście do kwestii znaczenia własności intelektualnej i rozwoju technologicznego dla gospodarki UE zaowocowało krytyczną analizą dotychczasowych sposobów rozwiązywania sporów pomiędzy uczestnikami rynku własności intelektualnej (tzn. uprawnionymi), OZZ oraz użytkownikami, w tym także prowadzącymi działalność gospodarczą, w ramach której wykorzystywane są te prawa. W motywie 46 dyrektywy 2001/29/WE nałożono bowiem na Komisję Europejską zobowiązanie, aby w porozumieniu z państwami członkowskimi podjęła badania nad nowymi możliwościami prawnymi rozstrzygania sporów dotyczących praw autorskich i pokrewnych. Niezależnie od powyższego powinna także stworzyć środki technologiczne umożliwiające lepszą identyfikację utworów i przedmiotów praw pokrewnych wykorzystywanych w środowisku cyfrowym, a co za tym idzie – szybkie i jednoznaczne ustalenie wszystkich uprawnionych.

Komplementarne z postanowieniami dyrektywy 2001/29/WE były uzgodnienia OZZ grupujących producentów w ramach IFPI. Podczas budowania wzorca umowy dotyczącej reprodukcji nośników organizacje te przyjęły zasadę, że każda z krajowych OZZ jest władna udzielić licencji na cały powierzony jej repertuar (własny i uzyskany w drodze umów o wzajemnej reprezentacji) bez względu na miejsce zamieszkania czy siedzibę uprawnionego bądź licencjobiorcy. Warunki te zostały zaakceptowane przez Komisję Europejską [decyzja Komisji Europejskiej z 8.10.2002 r. w sprawie COMP/C2/38.014 – IFPI Simulcasting (Dz.Urz. UE L z 2003 r. Nr 107, s. 58)]⁶ i obowiązywały do 31.12.2004 r.

Implementacja dyrektywy 2001/29/WE w niektórych krajach UE nie przebiegała sprawnie [zob. wyroki ETS: z 18.11.2004 r., C-143/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Belgii (Dz.Urz. UE C Nr 106); z 18.11.2004 r., C-91/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Szwecji (Dz.Urz. UE C Nr 94); z 9.12.2004 r., C-56/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Finlandii (Dz.Urz. UE C Nr 85); z 9.12.2004 r., C-88/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Dz.Urz. UE C Nr 106);

---

⁶ Szerzej zob. tamże, s. 57–58.

z 27.1.2005 r., C-59/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej (Dz.Urz. UE C Nr 71); z 28.4.2005 r., C-31/04, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii (Dz.Urz. UE C Nr 71); z 27.4.2006 r., C-180/05, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburga (Dz.Urz. UE C Nr 171)]. Jednak wkrótce przyjęte zostały kolejne regulacje zmierzające do harmonizacji ram prawnych korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych na rynku UE: rezolucja Parlamentu Europejskiego z 15.1.2004 r. w sprawie wspólnotowych ram dla organizacji zbiorowego zarządzania w dziedzinie prawa autorskiego i praw pokrewnych [dokument Nr 2002/2274 (INI); Dz.Urz. UE C Nr 92E, s. 425–432] oraz zalecenie Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.). Zgodnie z tym ostatnim zaleceniem Komisja za podstawowe, z punktu widzenia umożliwienia użytkownikom Internetu legalnego korzystania z utworów i przedmiotów praw pokrewnych, uznała umożliwienie zbiorowego zarządzania prawami do nich na poziomie Wspólnoty. Jednocześnie jednak Komisja ustaliła wymogi, jakimi powinny cechować się relacje pomiędzy posiadaczami praw własności intelektualnej a OZZ. Zdaniem Komisji posiadacze praw powinni mieć możliwość określenia, jakie utwory powierzają do licencjonowania online, a jakie chcą z tego zakresu wyłączyć. Ponadto tego rodzaju zróżnicowanie powinno być możliwe dla poszczególnych terytoriów. Posiadacze praw powinni mieć również prawo do zmiany OZZ w zakresie eksploatacji online. Dla skuteczności tego przeniesienia nie powinno mieć przy tym znaczenia obywatelstwo posiadacza praw ani jego miejsce zamieszkania, podobnie jak siedziba podmiotu, któremu te prawa powierza. Jednocześnie przeniesienie to powinno skutkować odpowiednim porozumieniem pomiędzy zainteresowanymi organizacjami, zmierzającym do skutecznego ustalenia zakresu, w jakim każda z nich reprezentuje posiadacza praw, który takiego przeniesienia dokonał [pkt 5 zalecenia Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.)].

Omawiane zalecenie Komisji w pkt 6–14 przewidywało także obowiązki dla OZZ dotyczące relacji zarówno pomiędzy nimi a użytkownikami, jak i z podmiotami praw powierzonych im w zbiorowy zarząd oraz pomiędzy samymi OZZ. Co do relacji z użytkownikami zalecenie przewidywało dla OZZ obowiązki w zakresie szczegółowego informowania właścicieli praw i użytkowników o repertuarze, jaki dana OZZ reprezentuje, zmianach w tym repertuarze, a także o wszelkich umowach, jakie zawarła z innymi OZZ, oraz o zakresie tych umów. Informacja powinna obejmować także stosowane stawki, które powinny być ustalone w sposób niedyskryminujący na podstawie obiektywnych kryteriów. Z kolei w relacjach z podmiotami, które powierzyły OZZ prawa w zbiorowy zarząd, organizacja powinna sprawiedliwie rozdzielać zainkasowane honoraria pomiędzy wszystkich przez siebie reprezentowanych (zważywszy na zakres zalecenia, należy rozumieć, że chodzi o wszystkich reprezentowanych w ramach eksploatacji online). Umowa z takim podmiotem powinna także przewidywać, czy od zainkasowanych na jego rzecz kwot dokonywane będą jakiegokolwiek inne potrącenia niż wynikałyby z kosztów tego inkasowania. Przy tym Komisja pokusiła się o sformułowanie definicji usługi zbiorowego zarządzania. Według niej jest to „świadczenie następujących usług: udzielanie licencji użytkownikom komercyjnym, audyt i monitorowanie praw, egzekwowanie praw autor-

skich i pokrewnych, pobieranie honorariów autorskich i rozdzielanie honorariów autorskich posiadaczom praw autorskich” [pkt 1 lit. a zalecenia Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.)]. Te inne potrącenia dotyczyłyby zatem kosztów czynności niewchodzących w zakres powyższego katalogu. Powinny one podlegać szczegółowemu rozliczeniu przez OZZ. Organizacja powinna jednakowo traktować wszystkie podmioty, których prawami zarządza. Ponadto podmioty te powinny być reprezentowane „w sposób uczciwy i równy w wewnętrznych procedurach decyzyjnych” [pkt 13 lit. b zalecenia Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.)] oraz informowane o każdej udzielonej licencji, o wynikających z niej stawkach opłat licencyjnych, a także pobranych i rozdzielonych honorariach autorskich.

Powyższe zalecenie wskazuje na pewną ewolucję podejścia Komisji Europejskiej do OZZ. Wskazując pożądaną model relacji pomiędzy OZZ a wszystkimi pozostałymi uczestnikami obrotu prawami autorskimi i pokrewnymi, Komisja starała się przede wszystkim zaprojektować przejrzystą konstrukcję tych relacji, w której możliwe będzie budowanie relacji opartych na wzajemnym zaufaniu. Widać to wyraźnie w zestawieniu z wezwaniem państw członkowskich do stworzenia „skutecznych mechanizmów rozstrzygania sporów, zwłaszcza w odniesieniu do stawek, warunków licencjonowania, przekazywania praw online do celów zarządzania i wycofania praw online” [pkt 15 zalecenia Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.)]. Jednocześnie fakt, że Komisja uznała za potrzebne wydanie takiego zalecenia w oparciu o art. 211 TUE, wskazuje na jej przeświadczenie o znaczeniu transgranicznego obrotu prawami autorskimi dla właściwego funkcjonowania i rozwoju wspólnego rynku. Widać to wyraźnie w późniejszych regulacjach unijnych, mających już charakter nie tylko zaleceń, lecz także dyrektyw, których implementacja jest obligatoryjna⁷.

4. Znaczenie obowiązywania jednolitych warunków konkurencji na jednolitym rynku cyfrowym

Po przyjęciu zalecenia Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE L Nr 276, s. 54 ze zm.) organy UE zaczęły zauważać możliwość nie tylko transgranicznego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, lecz

⁷ Por. *M. Kępiński*, Zbiorowy zarząd prawami autorskimi w świetle dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/26/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, Nr 2 s. 227–236; *M. Kępiński*, Nowe propozycje Komisji Europejskiej i Parlamentu w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi do dzieł muzycznych udostępnianych online, (w:) *K. Szczepanowska-Kozłowska* (red.), *Oblicza prawa cywilnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Błęszyńskiemu*, Warszawa 2013, s. 226–233.

także utworzenia jednolitego rynku cyfrowego, obejmującego wszystkie kraje członkowskie⁸. W ramach tworzenia tego rynku organy UE miały także pochylić się nad unowocześnieniem ram stworzonych dla prawa autorskiego w taki sposób, aby zostały one unowocześnione i dostosowane właśnie do potrzeb jednolitego rynku cyfrowego. Unowocześnienie to miało polegać na likwidacji terytorialności w zarządzaniu tymi prawami, przynajmniej w zakresie treści cyfrowych, a także na zwiększeniu rozliczalności i przejrzystości działań OZZ. Zdaniem Parlamentu Europejskiego dobrym krokiem w tym kierunku jest podjęcie przez Komisję Europejską prac nad uregulowaniem zagadnień związanych z działalnością OZZ. Stanowisko to jest o tyle interesujące, że ponownie zauważono znaczenie sposobu działania OZZ w całej UE dla sprawnego działania rynku – w tym przypadku jednolitego rynku cyfrowego. Ustawodawca unijny był świadomy, że rynek, na którym dobrem podlegającym obrotowi są prawa autorskie i pokrewne, nie może funkcjonować bez OZZ. Aby jednak rynek ten funkcjonował sprawnie, określony i jednolity poziom sprawności powinny osiągnąć także one.

Podjęcie próby wdrożenia tego rodzaju usprawniającej regulacji miało oczywisty wpływ na praktyczne funkcjonowanie europejskich OZZ. Skoro bowiem wyeliminowano ograniczenia terytorialne dla uprawnionych z praw i mogli oni przystępować do dowolnie wybranej OZZ, pomiędzy samymi OZZ pojawiła się konkurencja. Sprawniejsze i tańsze wypierały powoli mniej sprawne i droższe. Dlatego doskonalenie narzędzi działania miało znaczenie także dla samych OZZ, ponieważ zmniejszało dystans pomiędzy mniej a bardziej zaawansowanymi i dawało wszystkim większe możliwości dalszego skutecznego działania. Ostatecznie zaś przyjmowanie tego rodzaju regulacji było z pewnością korzystne dla dwóch grup zainteresowanych: posiadaczy praw – ponieważ mogli otrzymać po niższej cenie usługę lepszej jakości – oraz korzystających – ponieważ łatwiej mogli uzyskać uprawnienie do korzystania z praw. Było to także korzystne dla całej gospodarki unijnej, która czerpała coraz więcej z rynku cyfrowego, w tym rynku własności intelektualnej.

Ustawodawca unijny świadom był również i tej prawidłowości, że skuteczniejsze i tańsze dla uprawnionego egzekwowanie praw własności intelektualnej wymaga zagwarantowania w prawie unijnym minimum ochrony. Dlatego też przyjęto dyrektywę 2004/48/WE. Przewiduje ona dochodzenie na drodze sądowej roszczeń o udzielenie informacji oraz o zabezpieczenie dowodów związanych z naruszeniami praw własności intelektualnej, a także o udostępnienie dokumentów, jednak pod warunkiem ochrony informacji poufnych. Przewiduje również nałóżenie na podmiot naruszający prac własności intelektualnej obowiązku naprawienia szkody lub zapłaty odszkodowania ryczałtowego. Instytucja ta jest jedną z form naprawienia szkody swoistych dla praw własności intelektualnej⁹.

---

⁸ Zob. m.in. rezolucję Parlamentu Europejskiego z 4.7.2013 r. w sprawie stworzenia jednolitego rynku cyfrowego [2013/2655(RSP); Dz.Urz. UE C z 2016 r. Nr 75, s. 120].

⁹ Zob. M. Zaremba, Typologia przepisów prawa autorskiego, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018”, Nr 4, s. 5–16.

5. Regulacje działalności organizacji zbiorowego zarządzania wynikające z dyrektywy 2014/26/UE

Wcześniej przyjęta dyrektywa 2014/26/UE wprowadziła szczegółowe unijne ramy funkcjonowania europejskich OZZ. Przy tym ramy te objęły nie tylko zbiorowe zarządzanie prawami na jednolitym rynku cyfrowym, lecz także zarządzanie w ogóle, tak że każda OZZ, niezależnie od relacji do rynku cyfrowego, została poddana regulacji art. 1 dyrektywy 2014/26/UE. W ślad za zaleceniem Komisji z 18.10.2005 r. w sprawie transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w odniesieniu do legalnych usług muzycznych online (Dz.Urz. UE. L Nr 276, s. 54 ze zm.) dyrektywa 2014/26/UE formułowała przede wszystkim legalną definicję OZZ. Zgodnie z art. 3 lit. a dyrektywy 2014/26/UE należy przez nią rozumieć każdą organizację upoważnioną z mocy prawa lub w drodze powierzenia, licencji lub innego uzgodnienia umownego do zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi w imieniu więcej niż jednego podmiotu uprawnionego, dla zbiorowej korzyści tych podmiotów uprawnionych, a zarządzanie tymi prawami stanowi jej jedyny lub główny przedmiot działalności, i która spełnia jedno lub oba następujące kryteria:

- 1) należy do jej członków lub jest przez nich kontrolowana,
- 2) jest organizacją nienastawioną na zysk.

Powyzsza definicja wypukla kilka najistotniejszych elementów wiążących się z działalnością OZZ, a mianowicie działanie w interesie zbiorowości złożonej z podmiotów uprawnionych z praw autorskich lub pokrewnych i dla jej zbiorowej korzyści, jednak nienastawione na zysk, przy czym kontrola nad działalnością należy do tych podmiotów. Definicja ta pozwalała na objęcie regulacją wszystkich znanych w UE form prowadzenia działalności przez OZZ, tj. spółek, stowarzyszeń lub fundacji, oraz wszystkich form powierzenia praw w zbiorowy zarząd¹⁰. Od tego rodzaju organizacji dyrektywa 2014/26/UE odróżniała niezależny podmiot zarządzający, gdy podmioty uprawnione z praw autorskich i praw pokrewnych nie kontrolują działalności tego podmiotu, a jego działalność jest nastawiona na zysk (art. 3 lit. b dyrektywy 2014/26/UE). Ponadto wprowadzała kryterium celowości w relacjach pomiędzy OZZ a podmiotami, których prawami zarządzają. Organizacje zbiorowego zarządzania powinny działać w sposób najlepiej zabezpieczający interesy podmiotów uprawnionych przez nie reprezentowanych, a nakładane przez nie obowiązki powinny być uzasadnione celem ochrony praw i interesów tych podmiotów lub efektywnego zarządzania ich prawami (art. 4 dyrektywy 2014/26/UE). Ponadto dyrektywa 2014/26/UE powtarza zasadę swobody wyboru OZZ przez posiadacza praw, bez względu na jego przynależność państwową, miejsce zamieszkania lub obywatelstwo, a także bez względu na siedzibę OZZ, która ma go reprezentować. Żadna OZZ nie może odmówić przyjęcia zarządu, o ile nie uzasadni odmowy w sposób obiektywny (art. 5 ust. 2 dyrektywy 2014/26/UE). Jak należy rozumieć, jedyną zgodną z ww. regulacją przyczyną uzasadnienia takiej odmowy byłaby obiektywna niemożność przyjęcia zarządu¹¹.

¹⁰ Zob. M. Kępiński, Zbiorowy zarząd prawami...

¹¹ Por. M. Czajkowska-Dąbrowska, Wybrane zagadnienia dotyczące zbiorowego zarządu prawami autorskimi na tle prawa unijnego, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2014, Nr 4, s. 29–44.

Przyjęcie zbiorowego zarządu powinno być udokumentowane w formie pisemnej przez stronę, tj. OZZ i posiadacza praw w stosunku do każdego prawa (do każdego utworu), ewentualnie każdej kategorii praw lub każdego rodzaju utworów. Obowiązek udokumentowania w tej formie dotyczy każdej tego rodzaju zgody (art. 5 ust. 7 dyrektywy 2014/26/UE). Wymóg ten ma związek z rozliczalnością sprawowanego zarządu w relacjach zarówno z podmiotami praw, jak i z użytkownikami. Organizacja powinna być w stanie w każdym czasie wylegitymować się aktem powierzenia praw na drodze cywilnoprawnej. Z oczywistych względów nie dotyczy to tzw. licencji rozszerzonej oraz innych przypadków, gdy umocowanie do zarządu wynika z powszechnie obowiązujących przepisów.

Korelatem zobowiązania OZZ do przyjęcia zarządu jest umożliwianie posiadaczowi praw cofnięcia takiego upoważnienia w każdym czasie w całości lub w części, w dowolnie wybranym przez siebie zakresie. Jedyne ograniczenie wynika z możliwości postanowienia przez OZZ, że takie cofnięcie będzie możliwe na koniec roku obrotowego (art. 5 ust. 2 i 4 dyrektywy 2014/26/UE). Wyraźnie wskazano, że skuteczność cofnięcia umocowania nie może zostać uzależniona od następczego powierzenia tychże praw innej OZZ (art. 5 ust. 6 dyrektywy 2014/26/UE). Cofnięcie umocowania nie wpływa na rozliczenie się przez OZZ z należności, jakie zainkasowała w okresie powierzenia, na identycznych zasadach jak rozliczenie z podmiotami uprawnionymi, których prawami OZZ nadal zarządza (art. 5 ust. 5 dyrektywy 2014/26/UE).

Co istotne, poza powierzeniem praw na rzecz OZZ podmioty uprawnione mają prawo „do udzielania licencji na niekomercyjne korzystanie z wszelkich wybranych przez siebie praw, kategorii praw lub rodzajów utworów oraz innych przedmiotów objętych ochroną” (art. 5 ust. 3 dyrektywy 2014/26/UE). Zapis ten oznacza, że powierzenie praw OZZ nie ma charakteru wyłącznego i że jest w pełni możliwe równoczesne udzielenie przez podmiot uprawniony niekomercyjnych licencji na korzystanie z praw do jego utworów. Natomiast *a contrario* w przypadku powierzenia tych praw OZZ możliwość niezależnego udzielania licencji komercyjnych będzie zależna od postanowień umowy pomiędzy podmiotem powierzającym a OZZ.

Dyrektywa 2014/26/UE przewiduje również zobowiązanie OZZ do przyjmowania w poczet członków podmiotów uprawnionych, podmiotów reprezentujących podmioty uprawnione, w tym także inne OZZ, a także (jak należy sądzić) niezależne podmioty zarządzające oraz stowarzyszenia podmiotów uprawnionych, o ile spełnią one warunki członkostwa. Warunki te, zawarte w statucie OZZ, powinny być oparte na „obiektywnych, przejrzystych i niedyskryminujących kryteriach”. W statucie powinny być także zawarte warunki uczestniczenia członków w procesie decyzyjnym, z tym że poszczególne grupy członków powinny być w tym procesie reprezentowane w sprawiedliwy i wyważony sposób (art. 6 ust. 2 i 3 dyrektywy 2014/26/UE). Jedynie na marginesie należy wskazać, że art. 8 dyrektywy 2014/26/UE przewiduje również bezpośredni udział członków OZZ w walnym zgromadzeniu członków, jakie powinno odbywać się corocznie. Członkowie podlegają ewidencji, która powinna być stale uaktualniana (art. 6 ust. 5 dyrektywy 2014/26/UE). Relacje między OZZ a członkami mają być nowoczesne w formie, co oznacza, że OZZ powinna umożliwiać członkom stosowanie elektronicznych środków komunikacji (art. 6 ust. 4 dyrektywy 2014/26/UE).

Kolejne elementy regulacji to przepisy dotyczące zasad pobierania i wykorzystywania przychodów z praw, dokonywania potrąceń, a następnie podziału zainkasowanych kwot. Przepisy te nie miały swoich odpowiedników w polskim prawie, a ich istota sprowadza się do szybkiego rozdysponowania zainkasowanych środków pomiędzy uprawnionych oraz do aktywnego poszukiwania przez OZZ podmiotów, które są ich beneficjentami. Ważnym postanowieniem jest przyznanie podmiotom praw uprawnienia do otrzymania od OZZ informacji o opłatach z tytułu zarządzania i innych potrąceniach z przychodów z praw jeszcze przed powierzeniem tych praw w zbiorowy zarząd (art. 12 ust. 1 dyrektywy 2014/26/UE). Uwypukla to ekonomiczny aspekt świadczeń ze strony OZZ i pozwala powierzającemu rozeznaczyć się w kosztach świadczonej na jego rzecz usługi, oczywiście o ile będzie mu przekazana rzetelna informacja. Przenosi to także punkt ciężkości wzajemnych stosunków z relacji członkowskiej na relację wynikającą ze stosunku zobowiązaniowego.

Jak zwracał uwagę *M. Kępiński*¹², mimo że dyrektywa 2014/26/UE zajęła się także relacjami pomiędzy OZZ a użytkownikami, jej regulacje w tym zakresie nie są do końca jasne. Organizacje zbiorowego zarządzania i użytkownicy mają obowiązek poprzedzenia zawarcia umowy licencyjnej negocjacjami, które powinni prowadzić w dobrej wierze (art. 16 ust. 1 dyrektywy 2014/26/UE). W ramach tych negocjacji strony powinny przekazywać sobie wzajemnie wszystkie potrzebne informacje. Organizacja ma obowiązek szybkiego i sprawnego reagowania na zapytania użytkowników w tym zakresie oraz, w miarę możliwości, prowadzenia kontaktów za pomocą środków elektronicznych (art. 16 ust. 3 i 4 dyrektywy 2014/26/UE). Środki te powinny być także wykorzystywane przy rozliczaniu licencji (art. 17 dyrektywy 2014/26/UE). Można sądzić, że obejmuje to zarówno informacje od użytkownika dotyczące okoliczności istotnych dla ukształtowania warunków licencji, jak i informacji ze strony OZZ o tych warunkach i powodach ich ukształtowania w ten sposób. Dyrektywa 2014/26/UE przewiduje, że warunki te powinny opierać się na obiektywnych i niedyskryminujących kryteriach. Jeśli OZZ udziela licencji dotyczącej usług online, powinna opierać się na kryteriach uzgodnionych już z innymi użytkownikami. Wyjątkowo, o ile dana usługa jest nową usługą online dostępną w UE krócej niż 3 lata, OZZ może zastosować inne warunki, odpowiedniejsze dla tej nowej usługi (art. 16 ust. 2 dyrektywy 2014/26/UE).

Co do wynagrodzeń wynikających z ww. umów dyrektywa 2014/26/UE przewiduje, że stawki wynagrodzeń powinny pozostawać w „rozsądnym stosunku między innymi do wartości ekonomicznej użytkownika praw w obrocie handlowym, z uwzględnieniem rodzaju i zakresu wykorzystania utworów i innych przedmiotów objętych ochroną, a także w odniesieniu do wartości ekonomicznej usług świadczonych przez organizację zbiorowego zarządzania. Organizacje zbiorowego zarządzania informują zainteresowanego użytkownika o kryteriach stosowanych do określenia tych stawek” (art. 16 ust. 2 dyrektywy 2014/26/UE). Z cytowanej regulacji wynika przede wszystkim to, że wynagrodzenia za korzystanie z utworów powinny być racjonalnie skorelowane zarówno z wartością usługi świadczonej z ich wykorzystaniem, jak i ze znaczeniem tych utworów dla samej usługi oraz uzyskiwanych z niej przychodów, a także zakresem udzielanej przez OZZ licencji w stosunku do całości wykorzystanych utworów. Organizacja zbiorowego

¹²*M. Kępiński*, Zbiorowy zarząd prawami...

zarządzania powinna wyjaśnić użytkownikowi powody, dla których stawki zostały ustalone w takiej, a nie innej wysokości. Zdaniem ustawodawcy unijnego nie ma w tym zakresie znaczenia, czy stawka została, czy też nie została zatwierdzona przez odpowiednią władzę.

Zgodnie z tytułem dyrektywa 2014/26/UE reguluje również udzielanie licencji wieloterytorialnych. Stąd wiele zapisów dotyczących przejrzystych procedur licencyjnych i rozliczeniowych oraz informacji odnośnie do repertuaru oraz stosowanych metod sprawozdawczych. Wszystkie czynności związane z licencjami wieloterytorialnymi powinny być wykonywane elektronicznie, co poprawi sprawność działania w tym zakresie (art. 23–32 dyrektywy 2014/26/UE).

Co interesujące, dyrektywa 2014/26/UE przewidziała także konieczność uregulowania w ustawodawstwie krajowym postępowania reklamacyjnego w zakresie usług świadczonych przez OZZ na rzecz podmiotów praw we wszystkich ich aspektach, tj. jakościowym, terminowym i ekonomicznym. Ponadto spory pomiędzy ww. zainteresowanymi, a także użytkownikami praw powinny być możliwe do rozstrzygnięcia w szybkiej, niezależnej i bezstronnej alternatywnej procedurze rozstrzygania sporów. W zakresie licencji wieloterytorialnych wprowadzenie takiej procedury jest obligatoryjne (art. 33 i 34 dyrektywy 2014/26/UE).

Przepisy powyższej dyrektywy 2014/26/UE miały zostać transponowane do krajowego porządku prawnego do 10.4.2016 r. (art. 43 ust. 1 dyrektywy 2014/26/UE). W polskich realiach okazało się to jednak dość skomplikowane, biorąc pod uwagę relatywnie krótki rozwój rynku, którego uczestnikiem są OZZ. Ostatecznie ZbZarządzPrAutU, implemmentująca dyrektywę 2014/26/UE, weszła w życie 19.7.2018 r., a procedury związane z dostosowaniem OZZ do jej wymogów dotychczas się nie zakończyły.

6. Organizacje zbiorowego zarządzania na jednolitym rynku cyfrowym

Chronologicznie ostatnim aktem prawa UE dotyczącym funkcjonowania OZZ jest dyrektywa 2019/790. Powinna ona zostać transponowana do systemów prawnych państw członkowskich do 7.6.2021 r. (art. 29 ust. 1 dyrektywy 2019/790). Można przyjąć, że w ślad za dyrektywą 2014/26/UE, stabilizującą sposób funkcjonowania OZZ na poziomie unijnym, OZZ będą zobligowane zmierzyć się z koniecznością licencjonowania wykorzystania praw własności intelektualnej w środowisku cyfrowym. Ustandaryzowanie świadczonej przez nie usługi pozwala bowiem na ustandaryzowanie reguł dla tego typu korzystania na terenie całej UE. Dyrektywa 2019/790 przewiduje, że dostawca usług, w ramach których dochodzi do udostępniania publiczności przedmiotów praw w sieci (świadczy on usługę umożliwiającą np. udostępnianie przedmiotów praw przez użytkowników usługi, gdy inni jej użytkownicy mają do nich dostęp), powinien uzyskać na to udostępnianie odpowiednią licencję. Taka licencja obejmuje korzystanie z przedmiotów praw w ramach tej usługi przez samego dostawcę usługi, jak i przez jej użytkowników, o ile nie działają oni na zasadach komercyjnych lub ich działalność nie przynosi znaczą-

cych przychodów. W tej grupie użytkowników mieszczą się z pewnością wszyscy ci, którzy korzystają z przedmiotów praw dla użytku osobistego. Nie mieszczą się natomiast ci, którzy korzystają z nich w celu związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej. Są oni bowiem zobligowani do nabycia od uprawnionych praw do korzystania z ich przedmiotu w pożądanym przez siebie zakresie. Zdaniem niektórych autorów ostatecznymi beneficjentami regulacji przewidzianej w dyrektywie 2019/790 zdają się użytkownicy udostępnianych w sieci treści objętych prawami wyłącznymi oraz ich dostawcy – podmioty praw. Natomiast OZZ wyświadczą na rzecz obu tych grup usługę opartą na niskich kosztach jednostkowych i nienastawioną na zysk, której przedmiotem będzie inkasowanie i dystrybucja wynagrodzeń z tytułu licencji udzielonych na korzystanie z tych treści¹³.

Omawiana problematyka jest jednak szersza, ponieważ celem dyrektywy 2019/790 jest takie ukształtowanie zasad korzystania z przedmiotów praw w sieci, które zabezpieczy realizację ekonomicznych interesów uprawnionych z tych praw, a jednocześnie zapewni dostawcom usług dostęp do przedmiotów praw oraz uchroni użytkowników prywatnych przed koniecznością bezpośredniego ponoszenia kosztów udostępniania tych przedmiotów praw w ramach usług oferowanych przez ich dostawców. Gwarancją wyważenia tych interesów ma być zapewnienie prawidłowego funkcjonowania operatora platformy dwustronnej w postaci OZZ.

Powyższy pogląd wynika z regulacji zawartych w dyrektywie 2019/790. Zgodnie z nimi w zakresie eksploatacji przedmiotów praw w sieci, o ile umowę umożliwiającą taką eksploatację zawiera OZZ w imieniu uprawnionych, jest możliwe stosowanie instytucji licencji rozszerzonej. Polega ona na tym, że OZZ obejmuje licencją nie tylko przedmioty praw, jakie zostały jej powierzone w zbiorowy zarząd, lecz także takie, co do których uprawnieni nie dokonali tego powierzenia. Zatem OZZ będzie w tym zakresie mogła działać na zasadzie obowiązkowego pośrednika¹⁴. Zgodnie z art. 12 ust. 2 dyrektywy 2019/790 takie obowiązkowe pośrednictwo powinno być stosowane jedynie w sytuacji, gdy uzyskanie zezwolenia bezpośrednio od podmiotów uprawnionych jest zazwyczaj uciążliwe i niepraktyczne w takim stopniu, że zawarcie umowy licencji jest mało prawdopodobne ze względu na charakter korzystania lub rodzaje utworów lub innych przedmiotów objętych ochroną. Państwa członkowskie zapewniają także to, by taki mechanizm licencyjny chronił uzasadnione interesy podmiotów uprawnionych. Przepis art. 12 ust. 2 dyrektywy 2019/790 wyraźnie ukazuje przesłanki wprowadzania mechanizmu licencji rozszerzonej, pośród których na pierwszy plan wysuwają się ułatwienia dla korzystającego w zakresie uzyskania uprawnienia do korzystania z przedmiotów praw, zabezpieczające jednocześnie interesy uprawnionego. Chodzi o osiągnięcie takiego stanu, w którym uzyskanie uprawnienia jest na tyle usprawnione, aby nie istniało racjonalne uzasadnienie jego nieuzyskania, co tym samym zabezpiecza uprawnionego. Zabezpieczenie będzie jednak skuteczne dopiero wtedy, gdy OZZ udzielająca uprawnienia będzie podlegała regulacjom dyrektywy 2014/26/UE, co zapewnia ochronę interesów zarówno użytkownika,

¹³ Zob. A. Vetulani-Cęgiel, Kształtowanie unijnych regulacji prawnoautorskich. Problemy procesu konsultacyjnego i lobbingu grup interesu, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, Nr 2, s. 237–249.

¹⁴ Zob. M. Czajkowska-Dąbrowska, Rozszerzony zarząd zbiorowy prawami autorskimi i pokrewnymi w świetle orzecznictwa sądów polskich na tle prawa europejskiego, Warszawa 2014, s. 7–19.

jak i uprawnionego. Przepisy art. 12 ust. 3 i art. 17 ust. 10 dyrektywy 2019/760 wyraźnie na takie dążenie wskazują.

Podstawa prawna:

- art. 106 PrAut94,
- art. 1 ust. 2 lit. b, art. 3, art. 9 ust. 1, art. 10, 11 dyrektywy 93/83/EWG,
- motyw 2, 4, 6, 17, 31, 46 dyrektywy 2001/29/WE,
- art. 1, art. 3 lit. a, b, art. 4, art. 5 ust. 2–7, art. 6 ust. 2–5, art. 8, 16, 17, 23–34, art. 43 ust. 1 dyrektywy 2014/26/UE,
- art. 12 ust. 2 i 3, art. 17 ust. 10, art. 29 ust. 1 dyrektywy 2019/790,
- art. 211 TUE,
- art. 86 TWE.

Rozdział III. Przepisy prawa międzynarodowego związane z działalnością organizacji zbiorowego zarządzania

1. Działalność organizacji zbiorowego zarządzania w świetle zasady terytorialności

Regulacje prawne obowiązujące w UE nie są jedynymi przepisami spoza systemu prawa krajowego, jakie mają wpływ na funkcjonowanie OZZ. Z powyżej omówionych przepisów wynika bowiem, że organy UE, a przede wszystkim Komisja Europejska, miały pewne trudności z wyborem podejścia do norm obejmujących działanie OZZ. Trudności te wynikały w pewnej mierze także z istniejących w prawie międzynarodowym regulacji wykazujących duży związek z praktyką funkcjonowania OZZ.

Podstawowym aktem prawa międzynarodowego, który ukształtował powyższą praktykę, jest OchrDziełLitArtK. Kształtuje ona podstawową zasadę dotyczącą ochrony praw autorskich – zasadę terytorialności (art. 5 ust. 1 OchrDziełLitArtK) – zgodnie z którą autor dzieła, w przypadku jego eksploatacji w innym państwie niż państwo pochodzenia dzieła, korzysta z takiej ochrony, jaką przyznaje mu prawo obowiązujące na terytorium państwa, w którym dzieło jest eksploatowane. Jak widać, z dwóch wchodzących w grę reżimów prawnych – reżimu prawnego państwa pochodzenia i reżimu prawnego państwa wykorzystania – strony OchrDziełLitArtK wybrały reżim państwa wykorzystania dzieła. Oczywiście należy pamiętać o tym, że OchrDziełLitArtK tak dalece ujednotacza główne uprawnienia służące autorowi w ramach praw osobistych i majątkowych, że reżim prawny w każdym z państw-stron będzie w głównym zarysie zbliżony. Stąd prawa służące autorowi nie doznają uszczerbku.

Powyższe wskazanie reżimu prawnego właściwego każdemu aktowi eksploatacji utworu implikuje też kierunek uzgadniania pomiędzy OZZ sposobu wzajemnego reprezentowa-

nia uprawnionych. Każda OZZ działająca na danym terytorium sprawuje ochronę powierzonej jej twórczości stosownie do regulacji obowiązującej na tym terytorium. Ta zasada do czasu rozwinięcia się internetowych sposobów korzystania z utworów nie nastęczała w praktyce większych trudności i była powielana w kolejnych aktach prawa międzynarodowego, tj. w konwencji powszechnej¹, konwencji rzymskiej², traktacie WIPO o prawie autorskim³, traktacie WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach⁴, porozumieniu w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (art. 3 TRIPS). Wymienione akty prawa międzynarodowego przewidują ponadto, że traktowanie podmiotów praw z innych państw członkowskich na terytorium danego państwa nie może być dyskryminujące. Oznacza to bezskuteczność jakichkolwiek regulacji prawa krajowego powodujących gorsze traktowanie czy umniejszanie praw uprawnionych pochodzących z innego państwa będącego stroną tej umowy lub porozumienia.

Zasada terytorialności w zakresie praw autorskich została przeszczepiona także na inne akty prawne. W zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniach unijnych zastosowanie znajduje art. 46 PrPrywM, zgodnie z którym powstanie, treść, ustalenie oraz umowy rozporządzające i ustalenie pierwszeństwa praw własności intelektualnej podlegają przepisom państwa, na którego terytorium ma miejsce korzystanie z tych praw. Do ochrony praw własności intelektualnej ma zaś zastosowanie prawo państwa, w którym dochodzi się tej ochrony.

Z kolei art. 3 ust. 1 RzymI umożliwia wybór prawa właściwego zobowiązaniom wynikającym z określonej umowy⁵. Dopiero w braku wyboru tego prawa właściwe będzie prawo państwa, w którym strona zobowiązana do świadczenia charakterystycznego dla danej umowy ma miejsce zwykłego pobytu (art. 4 ust. 2 RzymI), o ile nie pozostaje w znacznie ściślejszym związku z prawem innego państwa. W tym ostatnim przypadku stosuje się prawo państwa, z którym wykazuje najściślejszy związek (art. 4 ust. 3 i 4 RzymI). Zakres stosowania tego prawa obejmuje: wykładnię umowy, wykonywanie wynikających z niej zobowiązań, procesowe skutki ich niewykonania (w tym określenie wysokości szkody), wygaśnięcie zobowiązań, ich przedawnienia, upływ terminów i skutków nieważności umowy. Doktryna nie wyklucza przy tym dokonywania wyboru prawa w zakresie umów licencyjnych⁶. Stąd dopiero w razie braku wyboru prawa, w sytuacji gdy umowa będzie powiązana z prawem różnych państw UE, zastosowanie znajdzie prawo państwa, w któ-

¹ Powszechna konwencja o prawie autorskim zrewidowana w Paryżu dnia 24.7.1971 r. (Dz.U. z 1978 r. Nr 8, poz. 28) – art. 2 ust. 1.

² Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych, sporządzona w Rzymie dnia 26.10.1961 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 125, poz. 800) – art. 2.

³ Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o prawie autorskim, sporządzony w Genewie dnia 20.12.1996 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 12) – art. 3.

⁴ Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o artystycznych wykonaniach i fonogramach, sporządzony w Genewie dnia 20.12.1996 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 41, poz. 375) – art. 4.

⁵ Interesujący pogląd powiązany z tym wyborem, odwołujący się do słabszej pozycji uprawnionego w stosunku do drugiej strony umowy, przedstawiła K. Grzybczyk, *Prawo właściwe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej*, Warszawa 2009, s. 93–135.

⁶ Zob. T. Targosz, *Prawo właściwe dla umów – wybór prawa*, (w:) T. Targosz, K. Włodarska-Dziurzyńska, *Umowy przenoszące autorskie prawa majątkowe*, Warszawa 2010, Legalis/el.; R. Sikorski, *Prawo właściwe dla umów licencyjnych w świetle rozporządzenia RzymI*, (w:) P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012, Legalis/el.; K. Grzybczyk, *Prawo właściwe dla autorskoprawnej...*, s. 93–135.

rym ma miejsce korzystanie z przedmiotów praw autorskich lub pokrewnych. Natomiast w sytuacji, gdy będzie ona powiązana jedynie z terytorium Polski, zastosowanie znajdzie prawo polskie.

W sytuacji gdy umowa nie jest powiązana z prawem dwóch państw należących do UE, zastosowanie znajdzie z kolei konwencja rzymska o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. UE C z 2005 r. Nr 334, s. 1). Konwencja ta przewiduje co do zasady regulacje zbliżone w zakresie praw własności intelektualnej do dyspozycji RzymI.

Powyższe umowy międzynarodowe i porozumienia, znajdujące zastosowanie zarówno do praw autorskich, jak do praw pokrewnych, spowodowały utrwalenie pewnych mechanizmów współpracy OZZ przeszczepionych do umów o wzajemnej reprezentacji. Jak widać z przytoczonego orzecznictwa TSUE i Komisji Europejskiej, stosowanie kryteriów terytorialnych budziło istotne zastrzeżenia. Jak się wydaje, nie dotyczyły one jednak istoty mechanizmu istniejącego w prawie międzynarodowym, a jedynie pewnych rozwiązań zbudowanych niezależnie od tych regulacji. Należało do nich choćby ograniczanie uprawnionym możliwości wyboru OZZ do takiej, jaka działa na terenie państwa domicylu uprawnionego. Ostatecznie jednak zastosowanie tych kryteriów zostało osłabione przez umożliwienie uprawnionym wyboru jednej lub kilku OZZ, które mają zarządzać ich uprawnieniami danej kategorii (z zakresu praw autorskich i praw pokrewnych) zgodnie z powierzonym jej zakresem. To zaś umożliwiło w dalszej perspektywie uczynienie wyłomu w tradycyjnie rozumianej zasadzie terytorialności przez wprowadzenie licencji wieloterytorialnych.

2. Wpływ zasady asymilacji na działalność organizacji zbiorowego zarządzania

Z zasadą terytorialności nierozłącznie związana jest zasada asymilacji, zgodnie z którą uprawnionym z innych państw niż państwo, w którym następuje eksploatacja przedmiotu praw własności intelektualnej, przysługuje taki sam zakres praw, jaki przysługuje uprawnionym z tego państwa. Wprost przewiduje ją art. 5 PrAut, traktujący na takich samych zasadach jak twórców będących obywatelami polskimi również twórców z innych krajów UE i z nią związanych, a także twórców utworów chronionych na podstawie umów międzynarodowych, których Polska jest stroną. Zasada ta doznaje wzmocnienia na podstawie art. 46 ust. 3 PrPrywM, przewidującego, że do ochrony praw własności intelektualnej znajduje zastosowanie prawo państwa, w którym dochodzi się ochrony, a także na podstawie art. 8 ust. 1 RzymII, przewidującego identyczną regulację. Ponadto zgodnie z art. 8 ust. 3 RzymII prawa tego nie można wyłączyć w drodze umowy. Relacja wskazanej normy do przepisów RzymI jest taka, że o ile strony nie umówią się co do wyboru prawa dla zobowiązania umownego, zastosowanie znajdą przepisy właściwe zobo-

wiązaniom pozaumownym, a zatem przepisy państwa, w którym dochodzi się ochrony, będące jednocześnie przepisami państwa naruszenia⁷.

Zasada asymilacji, podobnie jak zasada terytorialności, wynika z art. 5 ust. 1 OchrDziełLitArtK. Tym samym jej obowiązywanie w polskim porządku prawnym w zakresie praw pokrewnych będzie wynikało z tych samych przepisów co obowiązywanie zasady terytorialności. Różnica pomiędzy nimi wynika z tego, że o ile zasada terytorialności odnosi się do państwa pochodzenia uprawnionego i przedmiotu praw, a więc przyznaje ochronę w zależności od niego, o tyle zasada asymilacji określa zakres ochrony przyznanej uprawnionemu i przedmiotowi jego praw w państwie, gdzie ma miejsce korzystanie z niego. Zatem zasada terytorialności reguluje podstawę ochrony, a zasada asymilacji – jej zakres. Zakres ten powinien być przy tym tożsamy z tym, jaki przewiduje prawo danego państwa dla własnych uprawnionych. W konsekwencji zastosowanie obu powyższych zasad prowadzi do zapewnienia każdemu uprawnionemu według zasady terytorialności zakresu ochrony określonego w myśl zasady asymilacji.

Podstawa prawna:

- art. 5 ust. 1 OchrDziełLitArtK,
- art. 5 PrAut,
- art. 46 PrPrywM,
- art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 RzymI,
- art. 8 ust. 1, 3 RzymII,
- art. 3 TRIPS.

---

⁷ R. Sikorski, Zakres zastosowania prawa właściwego dla naruszeń praw własności intelektualnej wskazanego za pośrednictwem art. 8 rozporządzenia RzymII, (w:) P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), Europejskie prawo procesowe..., Legalis/el.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl